

Günay Kut,

Acâibü'l-mablûkât-Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları II (Yay. Haz. Fatma Büyükkarcı Yılmaz), İstanbul: Simurg, 2010. XXX+482 s.

*Bezm-i ikbâlini târ eylemeye derse felek
Kişi yakdığı çerağ üstüne pervâne gerek*

Veysî¹

Ali Nihat Tarlan, Abdülbaki Gölpınarlı, Fahir İz gibi büyük hocaların öğrencisi olan, daha sonra kendisi de pek çok değerli ilim adamı/edebiyatçı yetiştiren Prof. Dr. Günay Kut, “hocaların hocası” olarak anılmaktadır. Elli altı yıllık akademik hayatında pek çok kitap ve makale kaleme alan Kut, makalelerini kitaplaştırmıştır. *Acâibü'l-mablûkât*, 2005 yılında yayımlanan *Yazmalar Arasında*² adlı eserde yer alan makalelerin devamı niteliğindedir. Araştırmacı bu son eserinde, 1985-1995 yılları arasında yayımlanan beşi İngilizce olmak üzere otuz bir makale ve bir eleştiri yazısını bir araya getirmiştir. Fatma Büyükkarcı Yılmaz tarafından yayına hazırlanan kitabın başında araştırmacının kitap, makale, bildiri, araştırma projeleri,

1 Bu beyit, araştırmacının esere yazdığı önsözün başında yer almaktadır.

2 Günay Kut, *Yazmalar Arasında: Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları I*, yayına hazırlayan: Fatma Büyükkarcı Yılmaz (İstanbul: Simurg, 2005).

yönettiği tezler, katıldığı sergiler, aldığı ödüller, bilimsel dernek, merkez ve dergi üyeliklerini içeren “Günay Kut Bibliyografyası” bulunmaktadır. Son olarak, çeşitli kişi, yazma, kitabe ve minyatür fotoğrafları da içeren eserin kapsamlı bir indekse sahip olduğu görülür.

Eserdeki makaleler genel olarak eser tanıtımı/incelenmesi, bir tür, dönem vb. hakkında verilen bilgiler ve Kut’un hocaları/dostları hakkında yazdıkları çerçevesinde oluşturulmuştur. Buna göre kitaptaki makaleler kısaca şu konulara değinir: İlk makalede, Kazvîni’nin kaleme aldığı *Acâibü’l-mahlûkât* adlı coğrafya eserinden ve bu eserin Türk edebiyatında yapılmış on tercümesinden bahsedilmektedir. Kut, pek çok kez tercüme edilmesinden de anlaşıldığı üzere *Acâibü’l-mahlûkât*’ın oldukça önemli bir eser olduğunun ve sadece coğrafya tarihi olarak değil astronomi, edebiyat, folklor, tıp, biyoloji gibi konularda da o devrin anlayışı içinde yararlanabilecek bir kaynak olduğunun altını çizmiştir.

Araştırmacı ikinci makalede, *Tabiat-nâme* ve *Nazmu’t-tabayî* adlı tıp kitaplarından ve *Tabiat-nâme* içinde geçen yemeklerle ilgili birtakım bilgilerden bahsetmiş, daha sonra *et-Terkîbât fi Tabhi’l-hulviyyât* (Tatlı Pişirme Reçeteleri) adındaki, Yenişehir Fener yöresine mahsus yirmi beş tatlının reçetesini veren küçük bir yazmayı tanıtmıştır. “Âşık Çelebi’nin Meşâ’irü’ş-şu’arâda Söylediği Tarihler” adlı makalede Âşık Çelebi’nin ebced hesabına göre düzenlediği tezkiresinde yer alan tarih beyitleri ve bunlarla ilgili Çelebi’nin anlattığı hikâyeler verilmiştir.

Günay Kut dördüncü makalede, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Hazine bölümü 1711’de kayıtlı yazmanın içindeki atasözü ve deyimlerle ilgili manzum ve minyatürlü bir eserden bahsetmektedir. Öncelikle, 16 varak ve 6 bâbdan oluşan bu eserdeki bâbların ve fasılların konuları belirtilmiş, eserdeki minyatürlerin kısa tasviri ve alakalı oldukları atasözleri sıralandıktan sonra metinde geçen atasözü ve deyimlerin 20. yüzyıl Türkçesi ve imlası ile alfabetik dizini verilmiştir. Araştırmacı bunları tespit ederken kullandığı farklı kaynakları karşılaştırma imkânı vermek için dizine eklemiştir. Son olarak eserin metni ve minyatürleri yer alır.

Bundan sonra İngilizce olarak kaleme alınan “Esîrî, His ‘Sergüzeşt’ And His Other Works” adlı makale gelir. Araştırmacı önce Türk edebiyatındaki Esîrî mahlaslı şairlerden, esaret günlerini bu mahlası kullanmadan anlatan şairlerden ve İstanbul’daki esirlik anılarını yazan bir yabancından; ardından 17. yüzyılda Esîrî mahlasını kullanan Hüseyin b. Mehmed’in Malta’daki esirlik günlerini anlattığı *Sergüzeşt* adlı eserinden bahseder. Makalenin sonunda yazarın diğer eserlerine yer verilmiştir.

Daha önce *16. yy’dan 18. yy’a Çağdaş Kültürün Oluşumu* (İstanbul: Metis, 1986) adlı kitabın bölümleri olarak yayımlanan altıncı ve yedinci makaleler “16. ve 17. Yüzyıl Türk Edebiyatına Toplu Bakış” ve “18. Yüzyıl Türk Edebiyatına Toplu Bakış”

adlarını taşımaktadır. Bu makalelerde söz konusu yüzyıllardaki tarihî ve kültürel ortam ile Türk edebiyatının durumu özetlendikten sonra öne çıkan şairler ve eserleri hakkında bilgiler verilmektedir.

“Kanunî’nin Oğulları Sultan Bayezit ve Sultan Cihangir’in Sünnet Dügünlerindeki Kına Gecesi Ziyafeti” adlı makale, söz konusu gecede ikram edilen tatlılarla ilgilidir. Kut, 1539’da gerçekleştirilen bu düğün ile ilgili tutulan bir defterden yararlanarak kına gecesinde sunulan elli üç tatlının ismini sıralar. Yazı, Hadiye Fahriye’nin *Tatlıcı Başı*³ adlı eserinden verilen tatlı tarifleriyle son bulur. Benzer bir konu “Şehzâde Cihangir ve Bâyezid’in Sünnet Dügünlerindeki Yemekler Üzerine” başlıklı onuncu makalede de ele alınmıştır. Burada önce surname türü üzerinde durulmuş, daha sonra yine aynı defterden yola çıkılarak düğünde kimlere hangi yemekler sunulduğu hakkında bilgi verilmiştir. Her iki makale de günümüzde unutulmuş pek çok yemek ve tatlıyı tanıtmayı/hatırlatmayı açısından son derece önemlidir.

Dokuzuncu makale “Nâbî’nin Hayrî-nâme’si” adını taşımaktadır. Burada Nâbî’nin Türk-İslam ahlak anlayışını yansıttığı nasihatname türündeki mesnevisinin içeriği örnek beyitlerle ortaya konmuş, eser yeri geldikçe diğer ahlak ve nasihat kitaplarıyla yine içerik bakımından karşılaştırılmıştır. Değerli bir ilim adamı/edebiyatçı olan Mehmed Çavuşoğlu’nun erken kaybı elbetteki o dönemi yaşayan herkesi üzmüştür. İşte Günay Kut da dostunun ölümü üzerine kaleme aldığı “25 Yıllık Dostluğun Ardından” yazısında Çavuşoğlu’nun akademik hayatını özetlemenin yanı sıra onunla ilgili anılarını ve ona duyduğu hasreti dile getirmektedir.

Araştırmacı, Turgut Kut ile birlikte kaleme aldığı “İstanbul Tekkelerine Ait Bir Kaynak: Dergeh-nâme” adlı oldukça uzun makalede, söz konusu eserin metnini vermekle beraber eseri etraflıca tanıtmış, nüshalarını sıralamıştır. Ayrıca eserden hareketle bir yanlış düzeltilerek eserin, kaynakların belirttiği gibi Mü’min-zâde Ahmed Hasib Efendi’ye değil Hâsib adlı bir başka kişiye ait olduğu vurgulanmıştır. Makale tekke, zaviye ve hankâhlar ile ilgili başlıca kaynakları sıralaması ve tekke adlarının alfabetik dizinini içermesi açısından da dikkate değerdir.

Bundan sonra, kısa bir Fahir İz biyografisinin ardından Kut’un Fahir İz’le yaptığı söyleşiye yer verilmiştir. Bu söyleşi İz’in akademik çalışmaları ile dil ve edebiyat hakkındaki düşünceleri etrafında gelişmiştir. Son olarak İz’in kitap ve makalelerini içeren “Seçme Bibliyografya” yer alır. “Şirvânî’nin Yemek Kitabı Çevirisine Eklendiği Yemekler Üzerine” adlı makale, Şirvânî’nin Arapça *Kitâbü’l-tâbih* adlı eserden yaptığı

3 Hadiye Fahriye, *Tatlıcı Başı* (İstanbul: Yeni Şark Kütüphanesi, 1342 [1923-24]); Hadiye Fahriye, *Tatlıcıbaş*, yeni Türk harflerine çev. Yücel Demirel ve öğrencileri (İstanbul: Bateş, 2002).

tercümenin sonuna eklediği yetmiş yedi yemekten okunabilen yetmiş birinin adını ve bazılarının tarifini içerir.

Araştırmacının *Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu* (TÜYATOK) hazırlanırken karşılaştığı sorunlardan örnekler vererek kaleme aldığı “Some Aspects of the Cataloguing of Turkish Manuscripts”, Türkçe yazmaları doğru olarak tespit etme ve kataloglama süreci hakkındadır. Kut, eserin ismi ve yazarının tespit edilmesi, gerektiğinde eserin kataloğu hazırlayanlar tarafından isimlendirilmesi, yazmaların varaklarının doğru sıralanması, katalogda yer alması gereken bilgiler gibi konulara tecrübelerini de aktararak değinir.

“Yazmalar Arasında II”, Günay Kut’un British Library’de ve TÜYATOK çalışmaları esnasında İstanbul kütüphanelerinde gördüğü bazı yazma eserleri tanıtmak için kaleme alınmıştır. Bilindiği gibi Osmanlı toplumu ilim, bilim ve kültüre çok önem veriyor ve âlimler, bilim adamları, sanatçılar çeşitli konularda pek çok kitap yazıyor ya da çeviriyorlardı. “Osmanlılarda Din, Tıp, Fen, Coğrafya, Matematik Alanlarında Yazma Eserler ve Konuları” başlıklı makalede bu konudan bahsedilmiş ve *Kur’ân-ı Kerim*’den *Acâibü’l-mahlûkât*’a değişik konularda yazma eserler ve önemleri üzerinde durulmuştur.

Hatice Aynur ile birlikte yazdığı makalede Kut, Râif Bey’in İstanbul tarihi hakkındaki kitabı *Mir’ât-ı İstanbul*’u yayına hazırlarken karşılaştığı problemleri ve eserdeki birtakım yanlışları örnekler vererek aktarır. “Ramazan Efendi Camii (Hacı Hüsrev) Kitabesi Üzerine”de ise daha önce üç farklı kişi tarafından ama bazı yanlışlarla okunan kitabenin araştırmacı tarafından düzeltilerek okunuşu verilmiştir. Günay Kut, “Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan İçin” adlı yazıda hocası ile ilgili anılarını anlatmış ve bu şekilde Tarlan’ın edebiyata hakimiyetini ve öğretme gücünü gözler önüne sermiştir. “Fahir İz Anlatıyor”da okuyuculara İz’in yaşamını kendisinden öğrenme fırsatı sunulmuştur. Bir sonraki “Fahir İz, Hayatı ve Eserleri” adlı makalede ise Kut, hocasının yaşamını ayrıntılı bir şekilde ele almış ve eserlerini etraflıca tanıtmıştır.

Araştırmacının *The Encyclopedia of Islam*’da yayımlanan “Matba‘a: in Turkey” başlıklı makalesi, matbaanın Osmanlıdaki kullanımını başlangıcından itibaren ele alır. Buna göre Osmanlıda matbaa 15. yüzyıldan itibaren azınlıklar tarafından kullanılmıştır. Yahudi, Ermeni ve Rumların kurdukları matbaalar ve kendi dillerinde bastıkları eserler hakkında alt başlıklarla bilgiler verilir. 16. ve 17. yüzyıllarda İtalyan ve Fransızlar tarafından Arap harfleriyle kitap basılmasına rağmen Osmanlıların matbaayı 18. yüzyılda kullanmalarının sebepleri sıralandıktan sonra İbrahim Müteferrika ve matbaanın kurulması için çabalarından bahsedilir. Makalede, Müteferrika’nın bastığı kitaplar, onun ölümünden sonra basılanlar, kurulan diğer matbaalar hakkında bilgiler yer alır.

Bundan sonra “Yunus’u Anlamak” isimli yazı gelir. Burada araştırmacı Yunus Emre’yi anlamanın dört anahtarını -onu yaşadığı devir içinde değerlendirmek, İslam ve tasavvuf bilgisine sahip olmak, Divan edebiyatı mazmunları ile o devir Türkçesine hâkim olmak- açıkladıktan sonra ondaki aşk anlayışı, gönül, âşık, dünya ve ölüm anlayışı, gönül ve can kuşu gibi konu ve motifleri şiirlerinden örneklerle ortaya koyar.

“Mukhtârât: in Turkish”, mecmua türünün Türk edebiyatındaki yeri, gelişimi ve önemini konu almaktadır. Divan edebiyatındaki nazire, şiir, münşeat gibi mecmua türlerine örneklerle değinildikten sonra Tanzimat edebiyatında bu türün karşılığının müntehabat, Cumhuriyet dönemi edebiyatında ise antoloji olduğu vurgulanmış ve çeşitli örnekler verilmiştir.

Türkiye’nin sayılı yazmabilimcilerinden olan Günay Kut “Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme” adlı makalesinde, Nasreddin Hoca hikâyelerinin derlenirken sınıflamaya tabi tutulmuş ve tutulmamış on altı yazması ile iki matbu nüshası arasında bir akrabalık bağı kurmuş, bir başka deyişle şecere çıkarmıştır. On altı yazma nüshanın tanıtılıp birbirleriyle ve iki matbu nüshayla mukayese edildiği makalenin sonunda, bu şecerenin şeması ile nüshalarda bulunan toplam 327 hikâye ve bulunduğu yerler tablo hâlinde verilmiştir.

“Damat İbrahim Paşa’nın İstanbul’da Yaptığı Çeşmelerin ve Sebillerin Kitabeleri” Hatice Aynur ile birlikte kaleme alınmıştır. Burada araştırmacılar Paşa’nın yaptırdığı ve hâlâ mevcut olan yedi çeşme ve sebilin yanı sıra kaynaklarda olup bugün mevcut olmayan on altı çeşme ve sebilin kitabelerini pek çok kaynağı da tarayarak okumuşlardır.

Günay Kut, “Letter to the Beloved”u Divan edebiyatının dilini anlamadığı için onun toplumdan uzak olduğunu savunanlara bir cevap olarak yazmıştır. Makalede, Zâtî’nin Osmanlıda mektup yazma sürecini aşamalarıyla ve kullanılan aletlerle anlattığı altı beyitlik gazelinden yola çıkılarak aslında Divan şiirinin sosyal yaşamı yansıttığı açıkça gözler önüne serilmektedir. Gazelde şair, ölürse arkadaşından sevgilisine bir mektup yazmasını istemiş, makale de başlığını gazelin bu hikâyesinden almıştır.

“13. Yüzyılda Anadolu’da Şiir Türünün Gelişmesi”nin anlatıldığı makalede çeşitli şairlerden ve şiirlerinden örneklerle bu yüzyılda Türkçe yazma mücadelesinin olduğu, bir taraftan geleneksel Türk şiirinin nazım şekli dördlük ve hece vezni kullanılırken diğer yandan İran kültürünün etkisinin nazım şekilleri, ölçü (aruz) ve içerikte kendini gösterdiği vurgulanmaktadır.

“‘Daima İyiyim...’ Orhan Şaik Gökyay (16 Temmuz 1902-2 Aralık 1994)” de, Orhan Şaik Gökyay’ın kısa bir biyografisi ve bazı eserlerinin isimleri verilmiştir. Bir sonraki “Hocam Orhan Şaik Gökyay’la Hasbihal” adlı yazıda Kut, hocasının ölümünün ardından duyduğu üzüntüyle bir iç söyleşi kaleme almış ve hocasına özlemine dile getirmiştir. Daha sonra Gökyay’ın *Tarih ve Toplum*’da yayımlanmış yazıları listelenmiştir.

Kitabın son makalesini, *The Encyclopedia of Islam* için yazılan “‘Ömer ‘Ashık” maddesi oluşturur. Burada 17. yüzyıl saz şairi Âşık Ömer ve divanı hakkında bilgi verilmiştir. Biz de yazımızı Günay Kut’un makalelerini içeren *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* serisine, hocanın 1995’ten günümüze dek yayımlanan makalelerini kapsayacak iki ya da üç cilt ile devam edileceği müjdesini vererek bitirelim.

Betül S. Nizam*

Persis Berlekamp,

Wonder, Image & Cosmos in Medieval Islam,

Yale University Press, New Haven and London, 2011. xi+220, renkli ve siyah-beyaz 96 resim.

Berlekamp’ın kitabı, Gülru Necipoğlu’nun danışmanlığını yaptığı *Wonders and their images in late medieval Islamic culture: “the wonders of creation” in Fars and Iraq, 1280-1388*’ (Harvard University 2003) başlıklı doktora tezinden geliştirilmiştir. Yazar önsözünde çalışmasının başlangıç noktasını şöyle açıklamaktadır: İslam sanatının figüratif tasvirde yoksun olmadığı, bugünlerde konu ile ilgilenen akademisyenler tarafından kabul edilmekle beraber, bu tasvirlerin seküler alanlarda yer aldığı, dini bir bağlamda kullanılmadıkları öne sürülmektedir. Bu varsayım, Ortaçağ İslam dünyasındaki yaygın resimler için geçerli değildir: *Acâ’ibü’l-Mahlûkât* kitaplarında yer alan tasvirler, dini bir bağlam içinde, Allah’ın yaratışı karşısında hayret uyandırmak için üretilmiştir. *Acâ’ibü’l-Mahlûkât* kitapları, ay-üstü ve ay-altı alemi, insanı ve maddeyi de içine alan kozmosun bütününe bir envanterini sunmaktadır.

* Dr., Araştırmacı.